

Az érzelmek története

Konferencia-felhívás

A Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület

31. konferenciája

Gyöngyös, 2017. augusztus 31-szeptember 2.

Az érzelmek története a 2000-es évek és kivált az utóbbi évtized egyik fontos – sőt, egyenesen divatos – kutatási területévé vált. Ennek számos látható jele közül kiemelhetjük, hogy 2010-ben útjára indult az érzelemtörténet kutatási eredményeit közreadó szakfolyóirat, a *Passions in Context*, valamint 2012-ben már egy kézikönyv is napvilágot látott a témában: Jan Plamper: *Geschichte und Gefühl. Grundlagen der Emotionsgeschichte*. München: Siedler Verlag, 2012. (A mű angol kiadása: *The History of Emotions. An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2015.)

Melyek vajon azok az emberi érzelmek, amelyek „értelmezett tapasztalatokként” tudományosan is vizsgálhatók? Mindenekelőtt a boldogság, a szomorúság, a gőg, a megvetés, a harag, a gyűlölet, a félelem, a megelégedettség, az elégedetlenség, a szeretet, a szerelem, az idegenkedés és megannyi hozzájuk hasonló emberi emóció. Mire kíváncsi velük kapcsolatban a történész? Arra, hogy milyen sajátos jegyeket rejtnek magukban ezek az általános, ugyanakkor konkrét történeti kontextusokhoz kötött emberi érzelmek és érzelmi megnyilatkozások. Mivel azonban az érzelmeket a történész nem figyelheti meg közvetlenül, hiszen szöveges tanúságtételekből ismerheti meg őket csupán, az érzelemtörténet-írás módszertani problémák sorát veti föl. Ezek legfontosabbika, hogy a múltbeli érzelmek szöveges bizonyítékai nem feltétlenül, és nem is kizárólag közvetlenül referálnak a tényleges múltbeli érzelmi állapotokra. Ez pedig elodázhatatlanná teszi a történeti szövegek, a források gondos és értő dekódolását.

A történész mindenekelőtt olyan módon következtethet az érzelmek valamikori jelentőségére és konkrét tartalmára (a jelentésére), hogy rekonstruálja az „érzelmi közösségeket”. Ezek valamely érzelmet értékesnek vagy veszélyesnek tartanak a maguk szempontjából, s ennek megfelelően viselkednek „pozitív” érzelmekkel bizonyos irányokban és közömbösek vagy épp ellenségesek más irányokban. Fel kell tehát a történésznek derítenie az érzelem útján (is) így vagy úgy egymással összekötött emberek alkotta érzelmi közösségek sajátos természetét és szerepét a történelmi események alakulásában. Végül figyelemmel kell lennie a történésznek, már a

forráskritika okán is, az érzelemnyilvánítás írásos, netán vizuális formájára, hogy megismerje az azt megszabó konvenciókat.

Az érzelmek nyilvános megvallása, azok láthatóvá tétele nem egyedül csak adott szubjektív lelki állapotokat fed fel, de egyúttal a társas kapcsolatokat szervező, befolyásoló cselekvésként is érdemes a figyelemre. Az érzelmeknek ugyanis komoly történelmi szerepe van a dolgok befolyásolásában, az események szabályozásában.

Ebből is ered, hogy valamely „látható” érzelem lehet tettett is, mivel egy bizonyos cselekvési cél eléréséhez eszközként szolgál, és ezért nem feltétlenül az egyén tényleges érzelmi állapotát fejezi ki ettől a konkrét helyzettől elvonatkoztatott minőségében. Az érzelmek mint történeti probléma ez esetben különösen jól integrálható az általános történeti gondolkodás egészébe.

Milyen eszközeink vannak e téma vizsgálatához? Már létezik néhány fogalmi javaslat a történészek részéről, ami segíthet az érzelmek történetének szakszerű kutatásában. Ilyennek tekinthető B. H. Rosenwein *érzelmi közösségek* fogalma, amely azt hivatott leírni, hogy koronként, kultúránként (de talán még térbelileg is) meghatározott keretek között bizonyos egyöntetűségek hatnak az irányban, hogy milyen érzelmekkel vannak telítve az emberek, és hogyan juttatják azokat kifejezésre, mire használják érzelmeiket saját napi dolgaik intézésében. Hasonló fogalomalkotásra példa William Reddy *emóciós rezsim* kifejezése, vagy Peter N. Stearns *emotionology* néven forgalomba hozott fogalmi javaslata. Az utóbbi a 19. századi angolszász (viktoriánus kori) középosztályi, erősen propagált érzelmi standardok (elvárások, normák) természetét írja le. A három említett fogalmi rend alkalmazásával egyaránt készült már empirikus történeti munka a fenti három történész tollából.

Nem arról van azonban szó, hogy az érzelmek közössége (azok rezsimjei vagy standardjai) önmagukban álló történeti entitásokként léteztek a múltban. Legföljebb járulékos vagy olykor különösen előtérbe kerülő, más csoportképző körülményekkel együtt ható, vagy közülük némelyikkel ellentétes tényezőként érvényesülnek az érzelmek a történelem során. Így például aligha értékelhető helyesen a modern nemzetállam-építés egész problematikája, ha a nacionalizmus által felkeltett, szított és máig életben tartott ellenségkép (*Feindbild*) tényleges történelmi szerepét lebecsüljük, mellőzzük, vagy egyszerűen csak mint kiiktatandó elemet tartjuk számon. Ez utóbbi az, ami sokáig jelen volt abban az erősen ideologikus történeti nacionalizmus-képben, amely a jelenség jó és rossz válfajait azonosította (haladó és reakciós nacionalizmusok). Ezzel egy csapással eltörölte a nacionalizmusról alkotott képből azt a tömeghatását olykor szinte egyedül biztosító tényezőt, ami mások, vagyis a nemzetén kívül esők (de nemegyszer

a nemzet belső idegenjei – a kisebbségek) ellenében szokott kialakulni a megvetés, az utálat, vagy egyszerűen csak a közömbösség érzelmi attitűdjében. *Feindbild* nélkül valójában nem lehetséges semmilyen nemzeti identitás, a másokkal szembeni elutasítás ezen érzelmi megalapozottsága kezeskedik ugyanis a mieink iránt érzett feltétlen szolidaritásért, az irányukban „természetes” módon létező szeretet és összetartozás érzéséért. A szóban forgó érzelmek kinti (fentről való) befolyásolása, bizonyos irányokban való további elmélyítése nem teremti, legföljebb eltúlozza, további területekre kiterjesztve instrumentalizálja ezt a már eleve adott, többnyire persze történetileg konstruált nemzeti érzelmháztartást. Erre a 20. századi európai történelem töméntelen példával szolgált.

Az érzelmek története a fentiekben érintett témákon túl is számos izgalmas kutatási területet foglal magában, mint a szexualitás, a melankólia és az öngyilkosság, a szolidaritás és a humanizmus, a tekintélytisztelet és a csodálat, a bánat és a gyász múltbeli megjelenésének vizsgálata.

A Hajnal István Kör azzal a **felhívással fordul** tagjaihoz és mindazokhoz a történész kollégákhoz, valamint a társtudományok művelőihez, akiknek felkeltette szakmai érdeklődését a címbeli téma, hogy előadásban **mutassák be kutatásaikat és tapasztalataikat a Kör ez évi konferenciáján**, melyre Gyöngyösön kerül sor. A konferenciára elméleti, módszertani előadások mellett olyan előadásokat várunk, melyek források – naplók, levelek, visszaemlékezések, interjúk, fotók stb. – alapján közelítik meg témájukat.

Az előzetesen javasolt témakörök a következők:

- A félelem mint történelemformáló erő
- Barátság a változó időben
- A szerelem történetisége
- A szexualitás története
- A gyűlölet szerepe a történelemben
- Az idegenség mint identitáskonstrukció
- Az örömezés változó megnyilvánulásai
- A hit, az elragadtatás, a fanatizmus szerepe a történelemben
- Aszkétizmus és rezignáltság mint történelmi kultúra
- Melankólia és az öngyilkosság története
- Irigység és fősvénység (az egoizmus) mint motiváció
- Lojalitás és hűség mint integráló erő
- Bátorság, önfeláldozás és heroizmus a változó időben
- A szolidaritás és a humanizmus mint közösségteremtő tényező
- Csodálat és tekintélytisztelet mint hatalmi legitimáció

- Az individuális autonómia kultusza
- Trauma, bánat és gyász a történelemben – különös tekintettel a háborúk áldozataira
- Nosztalgia: a múlt mint a vágy tárgya

A Hajnal István Kör ebben az évben **doktori szekciót** is meghirdet konferenciáján. Ebben **tematikai kötöttség nélkül** mutathatják be társadalomtörténeti kutatásaikat azok a kollégák, akik jelenleg dolgoznak doktori disszertációjukon, vagy az elmúlt évben védték meg azt. Célunk az, hogy fórumot biztosítsunk azoknak a fiatal társadalomtörténészeknek, akiknek kutatása nem illeszkedik az adott évi konferencia tematikájába.

***Kérjük az érdeklődőket, hogy
a maximum egy oldal terjedelmű szinopszisokat 2017. május 31-ig
küldjék el a hajnaltitkar@gmail.com címre,
külön jelölve, ha a doktori szekcióban kívánnak részt venni.***

A beérkezett anyagok alapján a Hajnal István Kör választmánya által felkért szervezők június közepéig állítják össze a konferencia programját, s erről június 20-ig értesítést küldenek a jelentkezőknek.

2017. április 2.